

Carita rie' Pa'pilajarangna – pg Ilyas

Lingui Bulanga / Gerahana Bulang

Ilyas, April 1987, Kalimporo

Sihangngi ri balla'na puang Badulla, tette' sampulomi ri bangngia, anre'pa natinro. Lohe tau ri balla'na, harai sulonna, runga to'i sa'ranna pa'pada lohe tau a'dengka irate ri balla'na. A'kuta'hangmi iRudi ri pasiampikangna angkua: “Angngura nalohe kamua tau ri balla'na puang Badulla, narungka kamua taua, nalohe todo' sa'ra tau a'dengka ri balla'na a'galu'-galuntung?”

Nakua pasiampikangna: “Rie' lanahaju ammuko. Lanahakekai ampunna nuberu nianakanga, nampami tuju allo. Ruang kaju bembe lombo, bantu' ngase' lanagere'.”

Anre' namalling maengna a'bica'-bicara nabattuimi malla' ka ta'bangkai allangngere taua runga sibatu kampong. Numarimi nai' ri balla'na, na napina'na' lohe todo' tau annunrung ganrang ri maraengangnaya pole. Annimporongmi natulusu mange ri balla'na bohena anre' nasanna' lere ri balla'na. Natujuangmi bohe buru'nenana annunrung kappara. Anre' namalling a'cidong a'kuta'hangmi angkua: “Apa nikarungkaang inni sibatu kampong, Ua'? Rie' palukka' niusiri iareka paropu ampanaiki balla'na taua?”

Nakuamo bohena: “Anre'ja, mingka inni bangngia bangngi apai, pingkurangi bulang?”

Nakuamo: “Bangngi Juma'i, mingka anre' kuisse'i angkua sikurami bulang.”

“Sinungka'nu tau anre' numaeng angngitte iareka allangngere?”

“Anre'pa, nampangku inni.”

“Inni bangngia Juma'i napissampulo lima bulang. Iami injo nikua lingui bulanga. Biasa to'i nikua a'ruppai Juma' kentarang.”

A'kuta'hangmi pole angkua: “Apa nikua lingu bulanga, a'ruppai Juma' kentarang?”

Nakuamo bohena: “Pina'na'mi. Linoa inni nunipammantangia irateangna taua langi' arengna iareka ata'na linoa. Rie' todo' mata allo, ansareki sinara punna alloi, bulanga ansareki sinara punna bangngii. Alloa na bulanga pada to' tau nu'kalabini (siajang), matanna alloa buru'ne, bulanga bahine. Nasaba' bulanga bahine iami intu nabiasa anre' nakaitteang bulanga ka ammari-marii, tinroi, a'lebba'-lebbasai ammari-mari. Matanna alloa na bulanga anu'kalabini, mingka langkarapa siitte. Punna pissampulo lima bulang na bangngi Juma' biasai lingu bulanga, padai inni bangngia. Anre' nasuang lingu bulanga.”

“Angngurai narungka taua?”

“A'pakua' minto'i, ka punna anre' kirungka andai saraeng iareka sanna'pi malling. Punna anre' na'saraeng tantu anre'mo na kingngitte sinara allo bangngi. Mingka punna rungkaki tantu siri'-siri'i pada todo' taua a'saraengmi. Intu bulanga punna lingui, sassangi, punna kaitteangi ejai niitte ka beru maengi a'pasau nakku'.”

Nakua pole bohena: “Punna lingui bulanga lohe tau a'lampa a'lukka' lamungang kaluku nu'timboa naallei pa'palabbu uhu' bahinea. Mangei nahoja erena buhunga bahinea iareka tau loloa, naallei erena napa'pare'mukang iareka nanrio assola'-solara ammenteng naita' bede' bunting, bunting baji' na lohe dalle'na.”

A'biringi ganna' sijang nampa ammari lingu bulanga iareka sinarami. Nampa to'mi ammari taua arungka sibatu kampong.

Injo iRudi nampai galasi tallu ri SD. Jari anre'pa napa'pilajarii ante'i a'pakua nalingu bulanga. iRudi nai'mi galasi appa' ganna'i annang bulang ri galasi appa' rie'mo se're allo antama'na a'cidong ri bangkoa, ammentengmi gurunna nampa kuta'hang angkua: “Inai maeng angngitte punna lingui bulanga?”

Lohemi ana'-ana' a'panai' lima na nakua: “Nakke, Pa', maenga angngitte.”

Na nakua pole gurunna: “Inai angngisse'i apa saba'na nalingu bulanga?”

Napanai'na limanna iRudi na nakua: “Nakke, Pa'.”

Nakuamo gurunna iRudi: “Pau sai.”

Napaumi iRudi pa'pada numaenga nipauangi ri bohena iareka ri Ua'na ri hattunna lingui bulanga. Lohe todo' paranna ana'-ana' angkua: “A'pakua' minto'i injo, Pa'. Inakke biasa to'a allangngere tau toa ampai pada napaua iRudi.”

Ta'murimi gurunna nanampa nakua. “Injo nunupaua biasai nulangngere napau tau toaya iareka bohenu iami injo nikua rupama. Nikuaya rupama iamintu pau-pau iareka carita anu anre' namaeng kajariang. Konni-konni inni pa'pilajarang nulakusareangako iamintu pa'pilajarang pangngissengang nubiasaya kajariang nilangngere iareka na nittei ri linoa inni. Sannangmako, pina'nami, na nuhojai nai' mae ri papang lompoa.”

Angngallemi kaporo gurua nanampa naukiri ri papanga. Irahangangna a'bajumi patta-patta iareka rapang-rapang lohena tallu batu anu a'boddong ngase'. Ri tangngaya pattana lompoi na injo pattana massing ri biringa ia rua. Nampa naukiri irateangna injo pattana. Ri tangngaya arengna lino, ri kanangna arengna mata allo, ri kairinna arengna bulang.

Nampami napau gurunna angkua: “Inni nunipammantangia lino arengna, anu gulu' pa'pada golo'.”

Napansulu'mi ri lamaria rapang-rapangna linoa nampa nakua: "Iami inni rapang-rapangna linoa, inni rapang-rapangna matanna alloa, inni rapang-rapangna bulanga. Matanna alloa ansareki sinara punna alloi, bulanga ansareki sinara punna bangngii, mingka anre' napada matanna alloa na bulanga."

Rie'mo ana'-ana' a'kuta'nang angkua: "Sikurang batu mata allo, sikurang batu todo' bulang?"

Nakuamo gurunna: "Lino, mata allo, bulang ta'se'reiji."

Rie'mo pole ana'-ana' angkua: "Linoa pale' kaminang lombo punna pada injo rate rapang-rapangna ri papanga."

Nakuamo gurunna: "Injo rate ri papanga linoa lombo, matanna alloa na bulanga caddi. Mingka anre' napakua' injo. Matanna alloa, na bulanga lompoangi na inni linoa. Linoa ammantang tangnga matanna alloa na bulanga ri sa'rinna. Matanna alloa a'sare sinara pa'pada sentere, bulanga pa'pada carammeng. Punna sinara'na alloa mange antora'i bulanga sinara battua ri bulanga amminroi mange ri linoa sinara'na.

A'pada-padaangmi a'kuta'nang ana'-ana'a angkua: "Angngurapi nalingu bulanga?"

Nakuamo gurunna: "Punna injo linoa a'lengu'i ri alla'na bulanga na matanna alloa anre' sinara battu ri bulanga jari anre' sinara mange ri linoa. Iami intu na nikuai lingui bulanga, mingka anre'ja nasanna' malling nasinaramo pole, biasa kaminang malling a'biring sijang. Ribokoipi isse' nampa nisambungi inni pa'pilajaranga."

Nampami naisse' ana'-ana'a apa saba'na alingu bulanga.

Tau Peso' Siurang Tau Huta

Ilyas, April 1987, Kalimporo

Rie' se're kampong rie' tau peso' anre' nasanna' sikalerei balla'na tau hutaya. Tau peso'a allo-alloi a'lampa mange-mange ammesu' ri kamponga napatara limanna punna rie' tau allallo ri ampi'na. Ia to'mi injo nunauppaya allo-allo nahaju katallasang allo bangngi. Injo biasa to'i nauppaya anre' naganna' nakatallasang siallo ansibangngi. Tau hutaya allo-allo to'i a'lampa napakarambang takkangna mange-mange ri kampong-kamponga taua napatara limanna angngera-ngera punna rie' tau nalangngere allallo ri ampi'na. Nunauppaya allo-allo biasai anre' naganna' nakanre ilalangna sibangngi ansiallo.

Iami injo namasse sanna'mo susa atinna nanaha-nahai katallasangna. Rie'mo se're allo nammenteng tau hutaya ri biring annorang iareka ri biring batattanaya na nalangngere tau peso'a allallo ammesu' rioloangna. Nakuamo tau hutaya: "Kikamaseanga kodong, kisare saa doi'ta sikura-sikura tanning atinta."

Nalangngere'na tau peso'a paunna tau hutaya nakuamo: "Inakke umpa inni jama-jamaangku allo-allo a'lampa mange-mange angngera-ngera bara' rie'ja tau masse ansare-sarea."

Nakuamo pole tau hutaya: "Mae saki kunre ri ampi'ku ki'bica'-bicara."

Mangemi tau peso'a ri ampi'na tau hutaya. "Punna pakuntui pada-padaji intu pale' pa'risia siurang jama-jamaangta allo-allo angngera-ngera to'paki kinampa a'kulle tallasa."

Nakuamo tau peso'a: "Kamua toje' intu paunta."

Nakuamo tau hutaya: "Hajikangangi kapang situru' taua a'boja katallasang allo-allo. Ka sanna' kusa'ring sukkara'na punna a'lampaki ammiti' angngera-ngera. Punna inakke mallingpi kunaha-naha kupaesala takkangku kunampa a'dakka isse' ta'sikiddi-ta'sikiddi. Ikau intu, russana', peso'ko, mallingpako ammesu' nunampa anrapi'i nua'ra'a lanumangei. A'pakunni kuitte haji', punna a'ra'jako samaturu'. Inakke kaddoroja dakka mingka anre' kuittei annoranga iareka tau allalloa. Ikau angngittejako mingka anre' nukullei a'dakka. Hajikangangi punna kusompoko, ikaupauanga annorang lanimangeia. Ikaupada' angngera-ngera punna rie' tau niurang sihuntulu iareka siitte ri lampanta. Punna rie' tau ansareki ikaupantama' nampa nupantama' ri gandunga. Amminropaki punna rie' labbinna nunikanrea karahie'-karahie' na nampa nitaha rua. Mingka jako jekkoi, anre' numa'ring nusobbu sitangnga. Maraeng sallo' lohena niuppa allo-allo maraeng todo' nupauanga."

Nakuamo tau peso'a: "Maka ma'ring to'i isse' lakupakua'ko injo, inakke inni nukeko'kuja, mingka lambusui atingku."

Nakuamo tau peso'a: "Ballo toje' inni bateta. Ammuko punna ele' kunreki inni siitte kinampa a'lampa a'boja dalle', punna anrekaja ammolongi kunremaki inni siitte."

Ammukoangna ele'i pada-padai lante ri pammantangang pasijanjiangna. Nisompomi Lapeso' ri Lahuta a'lampa ammiti' mange-mange angngera-ngera ri taua. Loheangang toje'i nauppa na ri hattunna a'lampa kale-kale. Allo-allomi a'lampa ammiti' mange-mange, leremi lampana. Punna rie' labbinna nakanrea allo-allo anre'pa natahai. Sikali ganna'pi ta'sihulang na nampa nitaha rua, bara' ganna'mi nipahalli ri baju, saloara iareka lipa'.

Nakua tau peso'a: "Haji' to'ji."

A'pakua'mi injo massing nagaukang rie' patang bulang mallingna lohe nauppa haji' batena sitahai. Narapi'i bulang maka limaya rie'mi a'timbo ri atinna iLapeso' a'ra'i nasobbu nunauppaya allo-allo sitangnga, sitangngaji napantama' ri purukanga (gandungna), sitangnga napantama'i ri jongkoro saloara'na. Nakua iLahuta: "Hajikangangi ganna'pi isse' limang bulang nampa nitaha rua bonena purukanga iareka gandunga."

Nakua iLapeso': "Haji' toje', mingka jagai purukanga rieka angngallei bonena sitangnga iareka iangase'."

Mingka sinungka'na a'dakka mange-mange pila' mange allo pila' lohemo nauppa. ILahuta narekeng to'i ilalang atinna anuuppaya allo-allo. Manna sisala batena bonena purukanga anre' nasikura salana. Narapi'namo hatu pasijanjianga lanitaha pangnguppanna (bonena) purukanga.

Nakuamo iLapeso': "Maengmi kubilang bonena purukanga. Iangase' bonena rie'i ruang pulo sabbu. Jari ta'sampulota sabbu."

Nakuamo iLahuta: "Punna sikua'ji injo bonena purukanga anre' kusa'ring kutappa'ko, nasaba' inakke nukurekeng-rekeng to'ji intu ilalang atingku allo-allo lohena niuppa. Inakke pa'ta'se'reku kaminang kurangmi bonena gandunga punna rie' limangpulo sabbu na limang bulang. Jari nakke andaa punna iaji injo."

ILahuta napatantangi babana purukanga, iLapeso' napatantang to'i pajana purukanga nampa massing narui'. Nakua iLahuta: "Massing a'lampa kale-kalemaki."

Nakua todo' iLapeso': "Haji'mi mingka nitahai intu rolo' bonena purukanga."

"Anre' kua'ra', lakualle ngase'i a'tantu nusobbui sitangnga bonena."

Sanggenna sisalami anre'mo na'rurung, massing sukkarami pole. ILahuta anre'mo naitte annoranga, lamminro ri balla'na, iLapeso' anre'mo nakullei lammesu' amminro ri balla'na. A'beseremi a'lompo-lompoang sa'ra, napa'ruikang purukang pammoneang doi'na.

Rie'mo tau allallo ri ampi'na nahuntulangi a'kuta'ngami tau huntulangi angkua: "Apa intu nupa'beserang?"

Nakuamo tau hutaya: "Inni Lapeso' jekkomi, nasobbuanga sitangnga bonena purukanga (doi'a)."

Nakua todo' iLapeso': "Ante'i mae kunanro sitangnga doi' niuppaya na se'reji pammoneang iareka purukang."

Nipanguaimi ia rua: "Jako beseri, ka punna a'besereko nusalaimo, bodomi dalle'nu, nampa anre'mo numassing a'kulle ita' lante ri balla'nu. Hajikanga punna inakke antahangko inni doi'a ri purukanga."

Maengi nanaha-naha ia rua, massing a'mia'mi angkua: "Kitahangma pale' bonena purukanga."

Nakuamo injo tau lantahaya intu: "Allema mae purukangnu na kutahaangko."

Naallema purukanga nampa attu-attu na nahurusu bonena. Ammentengmi nampa napakahaji' nyahana. Anre' namalling nasompomi injo purukanga na nampa nabuttusang larina tulusu lampana nalariang purukanga siurang bonena iareka doi'a iangase'.

Ammarang-marangmi Lahuta angkua: "Alleanga mae doi'ku kodong."

iLapeso' angngarrangmi napakua' passe nyahana na massing nasassala kalenna na nampa siraka' na massing angkua: "Hajikangangi punna nipa'tulusui inni pa'samaturukangta. Ka punna anre'mo kisamaturu' a'pada allo-allo sukkarami intu katallasangna. Iami injo nigaukang situli-tuli sanggenna massing toa. Anre' to'mo nasijekkoi, tappa'mi lambusu atinna.

Pakua'mi injo punna anre' nipakei sipakalambusanga siurang anre' namalla' ri Alla-taala. Manna nisobbu punna a'gau' kodiki naitteji Alla-tala. Nakua pau-pauangna: "Manna nitongko' nuhuru'a, a'rasaji."

ITallasa

Ilyas, April 1987, Kalimporo

ITallasa nampami umuru limang taung namate ammanna. Nampami sampulo taung rie' ammantang kunjo ri kamponga, nubattu ri kampong maraenga a'lette' mange ammantang, nasalai kampongna ka anre' kokonna lanajama nakatallasi. Na kunjo ri kampong napa'lettekia luaraji tana anre'pa patanna. Nisaremi tana ri pammarentaya rie' kapang se're hetto iareka ruang pulo lima panteng lamungangna punna nilamungii batara. Nampami rie' limang taung haji' assele'na lamung-lamungna. Rie' to'mo balla'na ruang latta' tallu annyalangga padongko'. Nanaha-nahami pole a'ra' a'baju balla' nulompo-lompoa, mingka anre'pa naganna' parehana na nataba garring. Ia to'mi injo garringna angngerangi. Naia matenamo ammanna iTallasa, anrongna mamii anjamai kokonna mingka anre'mo nakullei, najama ngase' kokonna. Anre' namalling anrongna iTallasa anjama koko, anre'mo nakullei na napa'patesangangi kokonna, mingka anre' tau a'ra' ka massing rie' ase' taua kokonna, jari kulangmi kokonna.

Sipa'rua mamii Tallasa anrongna ammantang ri balla'na, iTallasa lompo-lompo to'mi. Nakuamo anrongna iTallasa ri ana'na: "Apamo inni lanikatallasang punna labbusumi inni a'karesoang nahokoia ammannu?"

Naruntu'mi nanaha-naha angkua: "Hajikanganga punna a'gaddea, bara' a'kulleja tallasa siurang ana'ku."

Napa'sangka'mi bajung gaddeangna na pa'kakkasa nulanapakea a'baju gadde. Punna dannarimi ambaungmi anrongna iTallasa a'baju gadde, lohe buangangna gadde nahaju. Sanggara, roko-roko', bittahe sanggara, apang, onde-onde jaha, lopisi, kalimbu', lohe maraengangnaya pole. Punna ele'mi nabonemi ri pa'tapi, nampa a'lampa naleleang ri balla'na taua konjo ri kampongna nuambani-bania. Tarang taralle gaddena, ka kunjo ri kampong napammantangia anre'pa tau a'balu' gadde. Anre' namalling naleleang nalabbusu. A'pakua'mi injo nagaukang allo-allo, punna amminromi a'balu' nabilangmi balli gaddena. Nampa nasa'la' modala'na, sahala'na nabalanja sitangnga nulanakatallasia.

Rie' ruang bulang nagaukang katambaangmi modala'na, pila' lohe to'mi tau a'ra' anghallii gaddena. Naku anrongna iTallasa: "Ammuko ikaumo a'lampa anleleangi gaddea."

Napauang to'mi ballinna. "Ka inakke punna a'lampamako alleleang la'bajua pole gadde. Punna labbusumi gaddea amminroko pole mae angngalle."

Biasai ta'pingngappa' amminro angngalle gadde naleleang iTallasa. Lohe to'mi pole paranna ana'-ana' naurang siisse' iTallasa, biasa to'mi mange ri pa'sikolaanga alleleangi gaddena iareka ri balla'na guru pangngajia, guru a'pangngajia ana'-ana'. Punna maengi ri pa'sikolaanga iareka ri balla'na tau a'pangngajia alleleang gadde nalabbusumo balu'na biasa to'i ammantang sinampe' anghoja-hojai ana'-ana'a a'sikola iareka angngaji. Cinna to'i nasa'ring ilalang ri nyahana a'ra' a'sikola siurang angngaji.

Rie'mo se're allo tarallenamo gaddena namminro ri balla'na. Napauangmi anrongna angkua: "Lohemi ana'-ana' pa'sikola na tau angngaji kurang siisse'."

Nakuamo anrongna: "Ballomi intu punna lohemi pa'siissekangnu parannu ana'-ana' ka lohemi intu nanghallii gaddenu."

Naku pole iTallasa: "A'ra' to'a kusa'ring a'sikola siurang a'pilajara angngaji, amma'."

Nakuamo anrongna: "Ballo intu kedde', ana', mingka intu a'sikolaya rie'pa doi' lanipake lanipahalli ri pakeang, ri bo'-bo' pangngukirang, ri potolo siurang ri maraengangnaya pole. Na ikau intu anre' sangka'nu anre' todo' hattunnu a'balu'i iareka alleleang gadde, ana'."

Nalanggere'na pauangna anrongna ammanyangmi iTallasa, mingka sanna' pa'risi'na nyahana naku ilalang ri atinna: "Cilakaku nakke nianakang ri ammanngu. Kedde' tallasa to'ji ammanngu a'sikola to'jaa kapang pada parangku ana'-ana'."

Mingka palalo a'ra'na todo' macca angngukiri siurang ambaca angngaji pole. Punna a'lampai naleleang gaddena natarallemo gaddena mangemi ri pa'sikolaanga a'boja-boja antama' ri paranna ana'-ana' anu a'sikolaya. Apa-apa napa'pilajari ana'-ana'a ilalang ia todo' napariati. Punna ambacai ana'-ana'a ri sikolaya ri papang lompoa nahoja-hoja to'i amminahang ilalang ri atinna nabate-batei hurupu'na. Punna angngukirii ana'-ana' sikolaya naalle to'i potolo'na, karatasa'na nampa angngukiri. Punna rie' ana'-ana' nipangngaji ri guru pangngajia mange to'i nahoja-hoja na napariati hurupu'na siurang bacaangna. Nakuamo ilalang atinna iTallasa: "Punna kunaha-nahai lohena pa'pilajarang ri sikolaya siurang lohena hurupu'na koranga lanipa'pilajari, sikurang taung areka nampa a'kulle taua macca iareka tamma'?"

Mingka rie' nau'rangi iTallasa mangena alleleang gadde ri balla'na taua. Narie' tau a'tannung lipa' mangemi a'cidong ri ampi'na tau a'tannunga a'kuta'ngang angkua: "Ta'sikurang bulang kitannung ta'silahraya lipa' nanampa tepu, ka ta'silahraraji kuitte bannang kipantama' ta'sikalii."

Nakuamo tau tannunga: "Anre' todo' nasikura mallingna natepu ta'silahraya lipa'. Punna iaji nipokokang nijama kaminang malling punna limang allo, biasa to'i tallung allo iareka limang allo natepu."

Iami injo nakassaki ilalang ri atinna iTallasa angkua: "Punna anre'ja kingingiri a'pilajara tantu maccaki kamaengangna."

Iami injo nagaukang iTallasa allo-allo sanggenna macca angngukiri ambaca siurang angngaji pada todo' maccanna ana'-ana'a a'sikolaya sanggenna tamma' ri SD. Mingka sikuraya mallingna anre' naisse'i anrongna angkua numacca pale' angngukiri na ambaca siurang angngaji ana'na. Punna a'pilajarai ri balla'na tinropi anrongna.

Rie'mo se're allo na'se're iangase' gurua siurang galasi annanga. Rie' to'i iTallasa ammenteng ri timuangna sikolaya. Nakua kapala sikolaya galasi annanga: "Ri limaya kunni-kunni narapi'mi hattunna niuji iareka niugi. Ia a'kullea tamma' iareka annyambung ri sikola irateangangna SD, SD nuratea nomoro'na nahaji' batena angngukiri."

Maengnamo a'bicara kapala sikolaya napa'parrangimi iTallasa antama' andallekang a'ra' to'i amminahang niugi ka a'ra' to'i naisse' kamaccaangna pada galasi annanga. Nakuamo kapala sikolaya: "A'kulleji, mingka rie'ko ammuko punna ele'i na kucobako rolo' kupasiugi galasi annanga."

Ammukoangi rie'mi iTallasa angngerang bo'-bo' sibatu, potolo sipappa'. Lohemi ana'-ana' galasi annang ta'bangka na nakua: "Apa lanakua siurang lanaukiri iTallasa punna sada."

Naia narapi'namo hattunna antama' a'barrisimi ana'-ana'a nanitappu ta'se're-ta'se're arengna, sitau galasi annang anre', ka mallingmi garring. Antama'mi ana'-ana'a iTallasa nisuro to'mi antama'. Iangase' jama-jamaang nunisareangi, iTallasa kaminang riolo angngerangi nai' jamaangna ri mejangna kapala sikolaya. Pila' katambaangmi lannasa'na ana'-ana' galasi annanga mange ri Tallasa, maengnapa niparessa ngase' jama-jamaangna nanampa nitappu ta'se're-ta'se're nukaminang careddea riolo nitappu arengna sanggenna a'lampa naung. Na iTallasa kaminang haji' jama-jamaangna. Nakua kapala sikolaya: "Puriti ngase'ko a'pilajara punna amminroko sanggenna narapi' hattunnu niugi."

Nakuamo pole kapala sikolaya ri Tallasa: "Punna ikau kaminang haji' nomoro'nu iareka nomoro se're. Ikau lansambeangi niugi injo galasi annanga numallingnamo garring."

Narapi'i hattunna niugi kalabbusang iareka EBTNAS rie' to'mi iTallasa. Ruang alloi niugi nampa labbusu iareka maeng. Maka tallung allona barrisimi ana'-ana' maenga niugi nanitappu ta'se're-ta'se're a'pakarammula nukaminang caraddea lampa naung nitappu. ITallasa bungasa nitappu arengna nampa maraenganga. Nakua pole kapala sikolaya: "Ikau Tallasa nasaba' nomoro se'reko rie'ko pole mae kunre ka lanipasiugiko parannu nomoro se're battu ri ruang puloa lima sikola. Inai nomoro se're lanisuroi annyambung ri SMP na pammarentaya ansarei ongkoso, sanggenna tamma' nanampa annyambung pole ri sikola irateangangna punna nomoro se'rei pole ujiangna tamma'. Ia injo pole nisuro annyambung ri sikola rateangangnaya iareka SMA sanggenna tamma' anre' ansaurui irateangangna (ansaurui caradde'na)."

Amminronamo ri balla'na iTallasa napauangmi anrongna angkua: "Amma', inakke nomoro se're ujiangku ri galasi annanga. Nasuroa kapala sikolaya annyambung ri SMP. Nasuro keo'ki kapala sikolaya ammuko mange ri sikolaya."

Ammukoangna a'rurungangmi iTallasa anrongna mange ri kapala sikolaya, battu mange nikuta'hangmi angkua: "Apa jama-jamaangta siurang buru'nenta?"

Nakua anrongna iTallasa: "Jama-jamaangku anre' ruanna a'gaddea siurang ana'ku iTallasa. Ammanna mallingmi matena."

Nakua pole: "Ta'bangkaa kusa'ring ka injo iTallasa anre' namaeng a'sikola siurang angngaji. Ante'i pakua na'kulle macca?"

Nakua kapala sikolaya: "Injo kuitte ana'ta sikua' taung punna rie'i kunre a'balu' gadde mae to'i ri timuanga a'boja-boja na'pilajara."

Nakua pole anrongna: "Ante'i pakua na'sikola iareka annyambung iTallasa ka anre' nakke doi'ku maka lakuongkosiangi."

"Kilanggerei, injo ana'ta iTallasa nasaba' ia kaminang caradde anre'ja na igitte ansarei ongkoso. Pammarentaji langngongkosii sanggenna tamma' su'rung sikola irateangangna, punna tulusu ia kaminang caradde sanggenna tamma' ri sikola tinggia."

Nakuamo anrongna iTallasa ri kapala sikolaya: "Sanna' rannungku punna pakua' intu bateta. Amminro-maki mange ri balla'ta na kijama jamaangta."

Sinungka'na a'lampa a'sikola iTallasa anre' nasanna' a'lalleng amminro ri kampongna antoa'i anrongna nasaba' lohena pa'pilajarang pa'ballakangna (assarama) pammarenta napammantangi. Anre' todo' naganna' sampulo taung a'sikola iTallasa tamma'mi ri sikola kaminang tinggia, ia todo' pole nomoro se're ri hattunna niugi latamma' ri IKIP patang taunga. Anre' todo' naganna' sitaung tamma'na rie'mi sura' bassiloe'na anjari guru SMA negeri. Nampami bungasa a'tarima gaji ri SMA negeri mangemi nakeo' anrongna ammantang ri balla' napammantangia. ITallasa mami angkatuhoi anrongna siurang sanna' to'i napakalompo anrongna, napa'sangkakangmi pakeangna nuhaji'-haji'a. Nabalasai batena angngai ammetta anrongna, siurang pa'katuhona ri caddi-caddina anggenna lombo.

A'pakua'mi injo ana'-ana' a'kuntu tojenga, nasabbara angnguppai kacaraddekang, kasannangang ri boko na nabalasa pambajikangna tau toana. Anre' natappu' ammuji ri kalompoangna Alla-taala. Narapi'mi nipatantang

angkua: “Naia a'bojaya kabajikang, parrangpaki antahangi iangase'na. Naia tau sabbaraya nikamaseangi ri Alla-taala.”

Rupamanna Raoa na Pandanga

Ilyas, Pebruari 1987 in Kalimporo

Riolo bedede' a'kulleiji a'bicara poko'-poko' kajua paranna kaju, a'kulle to'i a'bicara olo'-olo'a na paranna olo'-olo'a. Injo hattua rie' poko' rao sanna' lompona batangna na tinggi, horasa buana, mingka rie' todo' a'timbo pandang anre' nalere ri pa'timboangna raoa.

Rie'mo se're hattu, na nakua raoa: “Punna lamung-lamungja kapang ri bahonna linoa inni, inakke kaminang lompo, inakke kaminang tinggi, inakke todo' kaminang haji' nasa'ring tau linoa punna nakanrea.”

A'kuling-kulingi napau injo bicaranna raoa, nalangngere pandanga. Mingka injo pandanga, se're lamung-lamung anu pance'-pance', anre' natinggi, raungna pada paddang. Punna ambuai irateangna buana rie' a'pada la'lang. Nakua todo' pandanga: “Punna lamung-lamungja kapang tala rie' todo' bansana ballo-balloku inni, nasaba' irateangna buaku rie' a'pada la'lang, bukkulengku alusu, nampa punna nakanrea tau linoa sangga manto'mi pa'pisa'ringna kulangngere batena ammuji ri nakke.”

Iami injo massing napa'kuling-kuling bicaranna, na nalangngere raoa, larroi nakua: “Apa to'i intu kau, nupance'-pance' a'pakuntujako? Punna rie' nulammanraki kau gampang natora' kau gampang nalisa' narabba.”

Nakua todo' pandanga: “Io, ikau toje'ko tinggi, toje'ko lompo mingka rie' todo' se're hattu narie' kakodiang antora'ko. Nasaba' punna battu anging lompoa ikauji intu rolo' natora', ikauji intu rolo' nagenggo anrai' kalau', labbusumi buanu. Apapi lanupa'tampo-tampoang iareka apapi lanapisa'ringi tau linoa, ka anre'pa nutoa nutantang ngase' sallo' buanu, jari kodi pa'pisa'ringna tau linoa angkanrei buanu. Inakke ia manna ammene naung anre'na ta'sala buaku ri dongkengna punna tania tau lino angngallei, nasaba' lompo dongkengku numpapa'tantangi buaku, nampa punna rie' olo'-olo' lamae ia injo paddangku antijjo'i, ka nurie' garagaji ri biringna pole, iamintu kati'-katintingna ri raungku nupadaya paddang cappa'na tarangi pole.”

A'pakuami injo sanggenna raoa rie'mo se're hattu nabattu anging lompoa. Raoa agenggomi anrai' kalau' unang ngase' buana, anre'pa natoa labbusumi buana, nasaba' nulo'moro atantang ri dongkengna. Naia pandanga anre' napisa'ringi angkua natora'i anging. Mingka kajariangna injo raoa, nasaba' liba' batena sarringna anginga anrabbami, anrabba mangei pole ri pandanga, natoleangmi pandanga.

Jari massing nisare hukungang, nasaba' massing tampona batena a'bicara. Raoa ta'pinrami tanja'na buana, anre'mo nasanna' lompo pada sapiri tangnga maeng hibbi', mingka caddi-caddi mami a'pada baguli', anre' to'mo nahaji' nikanre nasaba' ta'pinrami rasanna. Iami injo raoa nakurangmo tau angkanrei nasaba' nakua tau rioloa inainai angnganre raoa kodi kambui, padayami bahinea. A'tarilepi pimpatang pulo angnganre ile nanampa haji' punna maengi angnganre rao silisere, nasaba' kodi rasanna iami injo na nikua kodi kambui taua.

Naia pandanga nisare to'i hukungang. Iamintu injo la'langna sumpae' nipinra to'i anre'mo nasanna' ballo, bukkulengna a'sissi' to'mi. Punna nikanrei anre' to'mo nasanna' aballo, anre' to'mo nasanna' ballo iareka haji' nikanre, nasaba' maengna a'bicara tampo.

A'pakuami injo rupa'-rupamanna iareka cari'-caritanna, se'rea lamung-lamung a'bicara tampo. Jari anre' na'kulle taua massing a'tampo-tampo punna rie' nigaukang, punna rie' nibicara, nasaba' biasai nibalasa iareka nikurangi kamaccaangna taua iareka kakaddorangna taua.

Sikua'mi injo kurapi' kucarita rupa'-rupamanna raoa na pandanga anu kajarianga riolo.

Carita Ana' Karaeng Nipela'
Ilyas in Kalimporo, Pebruari 1987

Ri se'rea pa'rasangeng lombo, luara kampongna, sannang tumapa'rasangengna, jari ngase' tinanangna. Pammarenta kaminang iratea sitau karaeng. Pammarenta irahangangna ganna' ngase'. Napa'nassa to'i pole lohe siurang tau barani, maeng a'pilajara ri sesena (nikuaya) pa'bundukanga. Iami injo biasa niurang nihaju joa' angngurangi karaenga iareka karaeng ri bone balla'na. Punna rie' bali antama' battu pantara a'ra' lammanra'-manraki, iareka punna la'lampai karaenga ammiti' nahoja ngase' ilalang pa'rasangengna.

Injo karaenga sanna' haji'na, lambusu atinna, nahaji' batena ammentara ri pa'rasangengna. Anre' na'pasimara'-maraeng. A'pakua'mi injo batena ammentara ri pa'rasangengna, na ningaimo nikamallakang ri tau naparentaya.

Injo karaenga situaji ana'na, bahineji. Sanna' nakatutui, sukku' pangngamaseangna karaenga rua sikalabini ri ana'na. Kamua to'pa pole atanna, joa' tubaranina ilalang saraja sanna' batena a'pakalombo angngai angkarimangii ana' sitau-tauna karaenga. Ilalang pa'rasangeng anre' ansaurui ballo-ballona, mingka anre' nabangka', anre' natampo, anre' todo' na'pangngonjong-ngonjong. Nasaba' sanna'na ningai nikatutui anre' nakellaii ana'na a'lampa ipantarang balla' (saraja) a'pilajara. Tungngajarayaji nakeo' mae angngajarai ana'na sanggenna macca, nampa nasare pa'guna (doi').

Ganna'namo sampulo lima taung amuru'na a'kale tulolomi. Katambaangmi ballo-ballona siurang kana-kanaangna. Maccai ammake-make nalohe buangangna pake-pakeangna napasilebba'-lebbasa. Allabbangmi karebanna ilalang pa'rasangengna manna ansulukang pa'rasangeng ballo-ballona siurang kana-kanaangna. Punna ansulu'i ipantarang saraja a'sannang-sannang niurangi ri bahine patunggana, nipinahang ri joa' tubaranina. A'cidongmi ri pa'cidongangna numaenga nipa'nassa. Nasaba' ballo-ballona siurang kana-kanaangna, pa'padai niitte bulang sampulo ngappa' naepe'-epe' bintoeng (hari-hari).

Rie'mo se're hattu na nakeo' ngase' karaenga pammarenta irahangangnaya, pa'bundu' tubaranina, tau maccaya, siurang tau-tau toa pa'bicaraya. A'se'rena ngase'mo, natimba'mi bicaranna karaenga. Napaumi a'ra'i a'baju pangngatorang ilalang pa'rasangengna nuhaji'a napake pammarentaya siurang tuniparentaya. A'kuta'hangmi karaenga angkua: "A'ra' ngase'jaki intu mange igitte turie'a a'samaturu' a'baju pangngatorang nulanipakea ilalang pa'rasangengta?"

Malling-mallingi sikiddi a'pihali ngase'mi tau rie'a angkua: "Tabe', karaeng. Kipammopporanga. Igitte ere na inakke kaju na'anyukang, igitte anging na inakke raung nairi', igitte a'pau na inakke annuruki."

Lohemo pangngatorang maeng nahaju napa'samaturuki. Rie'mo tau a'panai' lima, a'ra' la'pantama' pangngera. Nipalalomi a'bicara, na nakua: "Kuerai nipanjari pangngatorang. Punna rie' tau natora' garring sala bukkuleng (a'sala-salaang) nipela'i (nianyukangi) ri kaloroa a'lampa; ka injo garring a'pakonjoa sanna' a'pakaliking-liking nasuang a'lele." A'samaturu' ngase'mi tau rie'a antappukii ampanjarii pangngatorang ilalang pa'rasangeng. Iangase' pangngatorang numaenga nitappuki, nipa'tantumi iami injo nipake ilalang pa'rasangengta anre' nipasimmaraeng.

Maengnamo natongko' bicaranna karaenga, massing amminromi tau rie'a ri balla'na. Rannu ngase'mi taua ilalang pa'rasangeng ka balloi pangngatorang nuberu maenga napa'samaturuki nahaju.

Rie'mo se're bangngi, ri bangnginna Juma' sampulona lima bulang lolo, na'so'na karaeng bahinea, naittei kalenna anrio ri kaloroa, na'tangngaeng anrio narie' juku' eja anghubbu'i cincingna nukaminang nakarimangia ri karamengna. Pangngittena angngarrangi ilalang tinro napakua' massena nyahana ri cincingna. Naia ta'sa'ringnamo ambaungmi natulusu mange a'kalimo'moro, nampa napacumpi' ri tontonganga. Amminromi antama' ri pammeneangna, na nanaha-naha apa battuangna so'nanna? Anre'mo natinro karaeng bahinea sanggenna ele'.

Ele'i a'cidong-cidongmi sidalleki karaeng buru'nea angnginung sarabba, na'bica'-bicara. Narapi'mi nabicara karaeng bahinea so'nanna sihangngi. Ta'bangkami ilalang atinna karaenga nampa nakua: "Kodi intu kapang battuangna so'nannu. Mingka lakusuro keokangko injo tau maccaya annyu'rai so'na kodi."

Rie'i taua battu nikeo' tulusumi nai' ri sarajaya nirurungang ri joa' battua nisuro. Lantei nai' natujuangmi karaeng bahinea a'cidong-cidong sara niitte nyahana. Nakuamo karaeng bahinea ri tau battua nikeo': "A'so'nna sihangngi, rie' kuitte angngallei cincingku ri karamengku. A'tangngaenga anrio na rie' kuitte sikaju juku' lombo anghubbu'i cincing kaminang kungaiku ri karamengku na naerang a'lampa."

Nakuamo injo taua: "Injo so'nanna karaengku sanna' kodi battuangna."

"Tami injo nakusuro keo'ko, bara' a'kullejako ansu'raianga na anre'ja kunatora' bala."

Nisu'raiangmi so'nanna; lohe to'mi pole ri bokoangna tau macca ansu'raiangi so'nanna karaeng bahinea. Napa'liserang memangi (nasare) dui' siurang pake-pakeang sanro maenga ansu'raii so'nanna.

Rie'i tallung bulang maengna a'so'na a'pakua' injo karaeng bahinea, na nataba garring ana'na karaenga. Hambang memang pa'pisa'ringna napisa'ringi. Anre'mo nakullei naparrang hambangna siurang ola'na kalenna. Naronrongmi ata pakammi' bili'na nampa nasuro pauang tetta tumalla sukanna angkua: "Natabai garring tangnga maka-maka ana' bulaengku ri kantinroangna."

Ambaungmi karaenga rua sikalabini namange napisammang kagarringangna ana'na. Nasuro ngase'mi tau rie'a ri sarajaya a'lampa a'boja sanro injo bangngia. Rie' ngase' memangji tau battua nikeo' injo bangngia angngileii ana'na karaenga.

Siallo, ruang allo, sihulang, ruang bulang saggenna ganna' tallung bulang, anre' pinrana garringna, katambaangnaji rie'. Ejami rupanna, kapalami raung tulinna, a'sohomi kalenna. Lannasami karaenga sikalabini sibatu saraja, lannasa ngase' angngittei garringna ana'na karaenga. Iangase' tau battua antoa'i iareka allangngerei karebanna passe ngase' nyahana. Rie'mi patang bulang garringna anre' to'mo namaeng ansulu' ipantarang bili' na pakua' siri'-siri'na nasa'ring punna naittei tanja'na ilalang carammeng. Anre'mo na niisse'i nibatei ri taua punna rie' angngittei, ka taliama tanja'na pada riolo.

Sangnging karrangmo nagaukang sinungka'na nataba garring. Naisse' to'mi pole garringna angkua iamo inni kapang nikua garring a'sala-salaang. Karaenga naisse' to'mi garringna ana'na angkua: "Cappa' garring antabai ana'ku."

Allabbangmi karebanna ilalang pa'rasangeng angkua natabai garring tangnga maka-maka ana'na karaenga. Napa'se'remi iangase' ada'na siurang lohe maraengangna pole. Malling-mallingi nabicaretami karaenga, napaumi ri ada'na garring antabayai ana'na. Nampa nakua pole: "Injo pangngatorang numaenga nipa'tantu, natora'i ana' bahineku. Apamo narapi' ri naha-nahannu ngase' ka ana'ku ana' sitau-tau. Mingka punna situru' ngase' pangnguppanu angkua natora'i tappu' pangngatorang iamintu jari."

Apihalimi ada'na siurang maraengangna angkua: "Arai kingaiangangi tau sitaua na tau tabbalaya. Punna a'pakontui iamintu nigaukang."

Nampa nakua karaenga: "Amminro ngase'mako mange nu'samaturu' a'baju sibatu lopi situjua nilurangi berasa (bokongna) tutu' patang bulang siurang sangka'-sangka'na, na pakeangna iangase'. Punna tepumi bule'mi mae na iraha memang ri binangaya nubuntulang."

Rie'ji ambani sihulang natepu ganna' ngase' parehangangna nampa nabule' tulusu naung ri binangaya nalabbiang, nampa nai' a'dalle' ri karaenga napauangi angkua: "Rie'mi lopia kuerang, irahami kulabbiang ri binangaya."

Narapi'namo hattu numaenga napa'tantu lanipela' (nianyukang) ana'na karaenga, rie' ngase'mi a'se're ada'na siurang bija pammanakengna lamparurui annimporong a'lampa nipela' (nianyukang). A'cidongmi karaenga a'remba karaeng bahinea nampa nasuro keo'mi ri ada' pa'bicarana ana'na ansulu' a'cidong nampa niparuru annimporong naung ri lopinna. Nipanaung ngase'mi rempo-rempona ri lopia. Ansulu'mi battu lalang ri bili'na nitinrori ri ata pajaga bili'na. A'bicaretami ada'na karaenga nampa napauang tau garringa angkua: "Sabbarako, ana' bulaeng, sanna' ningainu, nikabannyainnu sikua' mallingna. Mingka inni alloa nasaba' garringnu natabako pangngatorang, nipela'ko (nianyukangko).

A'rembami karaenga rua sikalabini namange ri ampi'na ana' bahinena, nampa nasapu ulunna na nakua: "Sabbarako, ana' bulaeng, niturukii pangngatoranga. Punnu bija batu tallangko, punnu bija kaluku monangko. Sanna' lompona samajangku ri kau. Punna gassingko ri garringnu numminro pole mae ri sarajaya kisiitte ngase' pada biasa. Punna uru nulisa' baringangna sapanaya, kurarai tedong camara a'tanru' bulaeng bangkengnu. Salama'ko ri lampannu, ana'."

Anre' nasusa nyahana tau garringnga lanipatimporong. Nabuangi sarenna mange ri Alla-taala apa a'ra'na ri atanna. Naraka'mi bangkengna tau toana ia rua, nampa angngera simang nammenteng ta'muri napanai' limanna a'pakalompoi ri taua iangase'. Naungmi ri sapanaya niemba-emba ri tau tabbalaya tulusu naung ri lopinna. Sangnging sa'ra karrangmo nilangngere. Tangnga nipaumo karaenga pa'risi'na nyahana, nihokoi ri ana'na. Nisorongmi lopinna, a'sailemi pintallung ana'na karaenga. Iapa nammari nipinahang pangngitte a'lengu'napa lopinna. Amminro ngase'mi taua ri balla'na.

Rie'mi kapang ruang bulang mallingna lampana naerang ere irate ri lopinna ta'rampemi ri biringna kaloroa, borong ngase' pimbali-bali biringna. Napanai' ngase'mi bonena lopinna nampa natambang tulu' lopinna ri poko' kajua. Nalalingmi apa-apanna a'lampa antama' ri tangngana boronga. A'bajumi tarata' ri ampi'na poko' kaju lompoa. Bangngi allomi angngera ri Alla-taala: "Bara' ammari to'ji garringku kumminro to'ja ri pa'rasangengku."

Anre'pa naganna' sitaung lampana, labbusumi bokongna. Nakuamo ilalang atinna: "Lamate kalingosangma inni kapang kunre mae ri boronga." Angngerami pole ri Alla-taala: "Bara' nasareja dalle' nakutallasaja labbu (malling)."

Labbusu'namo bokongna anre'mo sala nurie'a ri boronga nakanre. Biasa to'i rie' jangang-jangang irate ri tujunna ampambuangangi bua-bua kaju nunikanrea. Olo'-olo'a biasa to'i rie' ri ampi' tarata'na ampallabbiangangi numaka nikanre. A'pakua'mi injo a'tarru'-tarrusu rie' jangang-jangang na olo'-olo' ampangngerangangi numaka nikanre.

Rie'mi tallung taung ammantang ri boronga, rie'mo se're bangngi ra'ra' tinrona ri tarata'na na'so'na rie' sikaju olo'-olo' naitte sanna' lompona ammenteng ri ampi'na a'passu-passu. Sanna' malla'na naitte kalenna pila' niampiki ri olo'-olo'a. Napakahaji'mi nyannyangna, naassaimi tedong buleng bantu sukku' lompona. Napaholintami anrai' kalau' niemu' sibatu kale saggenna ele'. Sapala-palai naitte nipammari niholinta, niemu'

ta'sa'ringmi anre' to'mi (lannya'mi) tedonga. A'baungmi nampa ammenteng napakahaji' nyahana. Natuju mata to'mi bukkulengna anre'mi garringna, balloangangpi pole naitte kalenna na ri anre'napa natabai garring.

A'biringmi narapi' patang taung lampana ammantang ri boronga. Karaenga sikalabini, taua ilalang pa'rasangeng anre'mo na sanna' nau'rangi iNarampe ana'na karaenga nunipela'a. Se're hattu na nakua karaeng bahinea ri buru'nenna: "A'ra'a kusa'ring a'lampa a'dakka-dakka ammela' sara."

Nakuamo karaenga: "Haji' to'ji." Napa'se'remi ada'na karaenga siurang pausirina ilalang pa'rasangeng, la'lampai ri biring borong assurong angngusiri rusa (labbu kallong).

A'suro a'paentengmi galampang labbu ri biringna borong lanamangeia. Nasuro to'mi nipa'saniasa bokong lanaeranga situjua ganna' tuju allo tuju bangngi. Narapi'namo hattu napa'tantua a'lampa ngase'mi. Pausiriaji a'lampa, maraengangna ammantangji ri galampanga. Punna rie' najakkala naerangi amminro nampa pada nakanre.

Maka patang allona rie'mo rusa nausiri antama' ri tangngana boronga, ri pammantangangna ana' karaeng nipela'a. Situjuangi iratena a'cidong ri pangkana kajua a'paramba'-ramba' uhu'. Nilollongmi ri asu pausiria. Naturungimi asunna pausiria, naittemi talia rusa nalollong, mingka bahine sanna' ballo-ballona naitte irate a'cidong ri pangkana kajua. Natuju matana pausiria injo bahinea kalimpa'rangangi napakua' ballo-ballona.

Amminromi ansulu' pausiria napauang karaenga angkua: "Talia rusa napaeha asungku, mingka tau sanna' ballo-ballona."

Nasuromi karaenga joa'na antama' angkeo' injo taua, mingka andai a'lampa punna talia kalenna karaenga sikalabini antama' angkeo'i. Lantei antama' karaenga, mangemi ri ampi'na nampa nakeo', lanaurang a'lampa. Mingka andapi a'lampa punna talia lopi nadongkoki.

Nakuamo karaenga: "Tajangmi rolo' na kusuro pangngalleangko rolo' lopi."

Nakua injo bahinea: "Rannuma ka lakisuro pangngerangnganga lopi lakudongkoki, mingka rie' to'ja lopingku lakudongkoki."

Rie'mi ri atinna karaenga angkua: "Bara' anakku'mi inni numaenga kupela' (kuanyukang) rie'mi kapang limang taung allalao." Nakua todo' pole ilalang atinna "Numallingmo kapang matena, apa lanakanre punna labbusumi bokongna? Apa to' lampammarii garringna?"

Amminromi karaenga siparuranganga ansulu' ri galampangna. Napa'se'remi ada'na siurang maraengangna ri galampangna. Nabicarami karaenga injo bahine nunahuntulua ilalang ri boronga. Lohemo tau angkua: "Bara' ana'naji inni karaenga numaenga nipela' (nianyukang)."

Rie' todo' angkua: "Talia, ka injo ilalang bahinea sanna' ballo-ballona. Numallingmo kapang matena, ka tau garring memangmo."

Nasuromi karaenga: "Mange nihoja lopinna ri kaloroa, mange to'ko kuta'nangi nubattu tere' mae assala'na."

Amminrona tubattua nisuro tulusumi mange napau ri karaenga angkua: "Rie' mintodo' lopinna ri biring kaloroa natambang (nabalangoang), mingka anre' napau assala'na nubattu antere' mae, a'ra'ji kulangngere lamae kunre punna mangeji nialle (niruppai) ri pammantangangna."

A'suro paentengmi karaenga sibatua galampang lombo siurang pa'cidongangna, nihilasuji a'tammu, nampa nisare bombong inru'. Rie' labbi sampulo batunna lopi nadongkoki tau mangea angkeo'i (ampatarangka'i) injo bahinea ilalang ri pammantangangna.

Nampami bungasa nai' ri lopinna a'dongko' na nipa'tunrung talluang, nipa'pauniang pui'-pui'. Nampami ammolo mange ri sarajaya kalangngerangmi sa'ranna ganranga. Taja ngase'mi taua a'barrisi antajaii panaikangna punna annimporongi ri lopinna. Nampami uru nai' ri biring kaloroa niruppaimi bulekan, na nibule' nai' tulusu mange ri pa'cidongang maenga nipa'nassa. Lohemo tau kalimpa'rangang punna napakahaji'i nyannyangna irate ri pa'cidongangna na pakua' ballo-ballona.

Malling-mallingji nakeo'mi karaenga ada' pa'bicarana ansuroi nai' angkuta'nangi tojeng-tojeng injo bahinea angkua: "Inai konto? 'Battu te'i mae assala'nu? Punna ma'nassa ikau ana'na karaenga konni-konnina kuerai pauangma. Ka punna ikau mintodo', a'ra' memangmi lanapole samajanna karaenga konni-konnina. Ka lompoi samajanna karaenga, punna ana'na injo rate rie' amminro. Lanararai tedong camara a'tanru' bulaeng.' Lakupasintinggii bulaeng, la'roa'-roa'a patang pulo bangngi patang pulo allo, lakupa'tunuangi tedong patang pulo kajunna lanakanre taua numaea antunrangia angkarannuangi ana'ku punna ana'ku mintodo' pale'."

Maengnamo nikuta'ngang ri ada' pa'bicarana karaenga, a'pihalimi angkua: "Rie' riolo a'ra' kueri ri karaenga. Talia inakke lampau pa'tantuangna angkua inakke ana'na iareka talia. Punna inakke ma'nassa ana'na karaenga numaenga naanyukang napela' larie' sinampe' mae ri ampi'ku tedong buleng bantu' sanna' lompona siurang co'mo'. Mingka punna talia inakke ana'na, anre' intu narie'. Punna rie' toje', araki ta'bangkai ara to'ki mallaki kupalaloangi mae ri ampi'ku."

Tappusu'na paunna rie' toje'mo sikaju tedong buleng pada numaenga napau a'dakka a'lampa tama' ri tangngana tau tabbalaya tulusu mange ri ampi'na bahine ballo-balloa. A'lumpa'mi nai' karaenga sikalabini anraka'i ana'na nampa sikarangngi. Sanna'mi rungkana taua napakua' rannu. Nampa napau angkua: "Inakkemi inni ana'na karaenga numaenga nipela' (nianyukang) ka natora'a tappu' pangngatorang. Labbusu'na

bokong kueranga jangang-jangang mamii na olo'-olo' ampangnerangnganga numakaya nikanre a'taung-taung mallingga. Inni tedonga iami injo nasabaki kummarimo garring, nasaba' naemu'ja sibatukale. Jari kuerai ri gitte ngase' tulusu ri pammarentaya ilalang pa'rasangeng, bara' a'kullei nipanjari atorang anre' nama'ring taua angganre tedong buleng, anre' nama'ring nipa'sunrangang punna rie' tau a'pa'bunting. Anre' todo' nasanna' sirattang nipake tedong bulenga.”

Langase' pangngerana nitarimai nipanjari pangngatorang ilalang pa'rasangeng. Na pole to'mi samajanna karaenga, ka rie'mi ana'na nusanna'a nakarimangi napetta. Nararami bangkengna tedong camara a'tanru' bulaeng bungasa'na a'lisa' ri tuka' sapanana sarajaya. Nipasintinggimi bulaeng. Anre'mo padanna roa'na batena ambole samaja. Iami injo na lohe tau anre' nangaii (teai) angganre tedong buleng, tea to'i natarima punna a'pa'bunting bahinea na tedong buleng napanai'.

A'pakua'mi injo cari'-caritanna Ana' Karaeng Nipela'. Sinungka'na nataba garring nipela' nianyukang, anre' napa'risi nyahana. Sabbaraji na'buang mange ri a'ra' kalompoangna Alla-taala. Anre'mo angngare'i angkua lagassingji, latallasai siurang lamminroji. Situru'mi ri paunna taua angkua: “Tala sa'ra'i alloa ri tangngana langi'a, naia tau sabbaraya nikamaseangi ri Alla-taala.”

Balobo

Ilyas, April 1987, Kalimporo

Rie' se're kampong iareka dusung pammantangangna anre' nasanna' lere ri biring kaloro bakka'a. Ri pa'baeng-baengna batusu ri kampong maraenga lohe bonto siurang borong. Rie' tallung bilangang lohena balla' ilalangna injo kamponga. Anre'pa batattana batusu ri kampong maraenga ma'ring iareka haji' naannori dongkokang nummakea masing padaya oto iareka motoro *pis*. Jarangji napake siurang lopi. Jama-jamaangna taua kunjor ri kamponga anjamai tana na lohe todo' anjakkala juku' ri kaloroa iareka ri tamparanga. Punna a'ra'i a'lampa ri kampong maraenga lopiji nadongkoki. Padayami lopi caddi iareka sampang bise napake, lopi pajala, sande' maraengangnaya pole sombala napake. Mingka punna anre' anging tokongji napake. Rie' todo' lopi lompo mingka anre' nasanna' lohe nalurangi danggangang mange ri pa'rasangeng lerea padaya pinisi, lambo', sombala napake.

Rie'mo se're allo maengna sambajang Juma' nammenteng a'bicara kapala kamponga, napa'pallabbangang angkua: “Kunni-kunni narapi'mi hattunna taua lanjama galung pa'lamungang pare timoro, narapi'mi laturung bosi lau'a. A'samaturu'ko mange anjama paenre'. Pa'saniasami lamungang parennu siurang pa'kakkasa nulanupakea.”

Napau to'mi pole angkua: “Tika' ngase'ko nasaba' inni pammantangangta anre' natinggi na a'biring kaloro lompo, keddeka turungi bosia na sanna' iareka lompoi, na allua kaloroa nai' ri kamponga. Ita' ngase'ko erangi apa-apannu a'lette' mange ri pammantangang tinggia nuanre'a namaka narapi'i balobo iareka ere.”

Maengi a'bicara kapala kamponga massing amminromi ri balla'na.

A'bali Juma'i turungmi bosia, turungmi bosia ri ele'na pa'pada nunitiri' batusu rate ri langi'a. Narapi'i karahie' balobomi, pannomi kaloroa, bosia anre' nammari iareka pila' sanna'mi, alluami kaloroa nai' ri puntanaya iareka ri kamponga. Rie'mi kapala kampong tabbala a'rurung ri kamponga a'keo'-keo' ri taunna angkua: “Alle ngase'mi lopinnu, erangi mange ri ampi' balla'nu. Jako rie'ki tinro sibatukale, roko' ngase'mi apa-apannu nupanai'i ri lopinnu. Olo'-olo'nu erang ngase'mi lampa ri pammantangang nuanre'a narapi'i balobo.”

Maengi angganre bangngi naerangmi a'lampa olo'-olo'na, baloboa pila' katambaangmi, bosia anre'pa nammari, kila'a a'lebba'-lebbase gunturu. Baloboa allabbangmi sibatukale kampong. Erea rie'mo narapi' se're metere lantangna ri siringna taua. Rungkami taua sikeo'-keo' angkua: “Panai' ngase'mi apa-apannu na nubise lopinnu iareka sampangnu a'lampa nai' ri bangkeng bontoa numaka anre'a narapi'i ere.”

A'parri-parri ngase'mi nabise lopinna a'lampa. Rie' ammake sentere, sulo, romba. Erea narapi'mi pa'daseranga, mingka riekija tau anre'pa nasalaii balla'na ka anre'pa lopi na nadongkoki. Maengna ngase'pa nalurang apa-apanna tau rie'a lopinna nampa to'mi mange nialle iareka nilurang. Erea nai'mi lantangna narapi'mi tallu metere. Ia balla' nusanna'a a'biring ri kaloroa, a'biringmi narapi' padongko'na ere. Rua tallumi balla' manyu' naerang ere. Rie'mo sibatukale balla' anre'pa lopi mange angngallei na manyu'mo balla'na, sianyukangmi kalenna sibatukale balla'. Lere-lerena manyu' siurang balla'na ta'kahurumi balla'na. Papang mamii narapi' napa'rakaki sipa'tallu ana' buru'nenana nunampa tuju taung umuru'na. Ri lantenamo ri tangngana kaloroa

sanna'mi solo'a, nata'lappasang ana' buru'hena a'patantang ri papang napa'arakakia. A'saraengmi anrongna siurang ammanna mingka situjuang to'i rie'na sipoko' kaju lombo pukgang manyu' naerang ere. Injo ana'-ana'a a'raka'mi ri tangke kaju manyu'a. Anre' nalere lampana ta'sepe'mi kajua ri poko' kajua ri biringna kaloroa. Ri tangnga bangngina nasasang makappu' anre' pangngitteang. Anre' namalling ta'sampe to'i pole anrongna siurang ammanna kunjo ri kaju napa'arakakia ana'na. Nai' to'mi ri tangke kajua napa'arakakia ana'na, mingka anre' nakullei nai' ri puntanaya napakua lompona erea.

Injo bangngia iangase' tau rie'a lopinna ammiti'i mange-mange nahisei lopinna anghojai tau a'langea, nuanre'apa namange ri pammantangang tinggia. Nalohe to'mo a'baju raki' natokong mange-mange ammake sentere anrapping tau siurang barang-barang numanyu'a. Narapi'i ele' rie'mi kapala kamponga anghoja ngase'i taua nakuta'ngang: "Inai anre' kunni ri pammantangang?"

Maengna ngase'mo naitiki naisse'mi angkua tallung batu balla' manyu' siurang taunna na apa-apanna. Sibatu balla' tallu siballa', sibatu appa' siballa', sibatu rua siballa', jari salapangi tau manyu' iangase'.

Naung-naungnamo erea lampa ngase'mi tau rie'a lopinna a'rurungangi kapala kamponga anghojai tau manyu'a. Rie'i rua kilo lerena a'lampa a'tula', a'tula' kaloro naittemi injo tau tallu irate ri tangkenna poko' kaju manyu'a a'rampe, ta'rampe ri biringna kaloroa. Nipantai' ngase'mi, nipamangemi lopia ri ampi'na nampa nipantai'. Apa-apanna anre'mo niuppai iareka manyu' ngase'mi. Tau maenga manyu' nipainromi ri pammantangangna nunapa'lettekia tau kunjo ri kamponga. Lopi maraenganga nisuroi pole anghojai tau manyu'a, annangpi tau anre' nihuntului. Injo alloa talluji tau nihuntulu ri poko' oroa ta'sappe' mingka mate ngase'mi. Tallu tau anre' nihuntului manna bakkea.

Amminro ngase'mi taua mange ri pammantangangna. Battu mange rie' to'mi kapala desaya siurang pa' cama' tabbala sipa'rurungang mange anturungii tau natabaya kasusaang lombo, natora' balobo pammantangangna iareka kamponga. Lohe bua'-buangangna apa-apa nasuro erang pa' cama' lanasareangi taunna nunatabaya balobo kamponga a'lette', ansalail balla'na ngase'. Padaya ile, kanre-kanreang, berasa, juku' rangko, maraengangnaya pole. A'kuta'ngangmi pa' desa ri kapala kamponga angkua: "Sikurang batu balla' manyu', sikura tau manyu' anre' niuppai, sikura olo'-olo', maraengangnaya pole apa-apa numanyu'a, nampa naukiri, na nampa nukulle kapang sikura iangase' angga'na karugiangna taua kunre ri kampongnu?"

Maeng ngase'na naukiri kapala kamponga apa-apa numanyu'a narekeng to'mi sikura angga'na iangase', na nampa nisareang kapala desaya, nampa kapala desaya nasareang to'i pa' cama' sura' pa'pada assinna sura' battua ri kapala kamponga. Rie'i lima juta angga'na apa-apa numanyu'a, annang tau mate, tallu anre' niuppai bakkena. Injo tau a'lette'a ammantang massing a'bajumi rolo' tarata' napa'la'langi siurang apa-apanna.

Rie'i sihilang mallingna nasalai balla'na na nampa massing amminro ampakahaji'i rolo' balla'na nampa nalaling amminro apa-apanna. Nisuro ase' to'i a'samaturu' taua kunjo ri kamponga ansambungii biringna kaloroa nutumbanga sikua mallingna. Iami injo nasabaki punna baloboi naita' iareka allua baloboa nai' ri kamponga.

Maengnamo natambungi biringna nutumbanga, natangkasi ngase' to'mi biringna kaloroa. Bara' anre'mo nasanna' baloboa punna maengi bosu kunjo ri kamponga. Massing najamami jamaangna taua jari ngase' lamung-lamungna padaya parenna, batara'na siurang kare'-karehona. Naungi ri kaloroa, ri tamparanga anjakkala juku' haji' todo' pangnguppaangna. Tungga'-tunggala balla' massing rie' lopinna, rie' ri kaloroa nananro, rie' todo' ri siringna nananro, ka bata-batai kuddeka bosu lompoi nanai'mo isse' baloboa ri kamponga. Pammasena Alla-taala sinungka'na maeng a'pakua' injo puritimi a'samaturu' anjagail kuddeka natumbangi ere biring kaloroa natulusu nabatasa to'i pole biring kaloroa.

Malling-mallingmi anre' namaeng balobo lombo manna battu iareka turung bosu lompoa. Haji' ngase'mi pangnguppaangna taua kunjo ri kamponga. Napakahaji'mi na natangkasi kamponga pada todo' kamponga tau ammantanga ri kampong maraenganga nusanna'a roa'. A'pakua'mi injo kajariang maenga antabai taua konjo ri kamponga. Biasa to'i iaji na'sabaki nahaji' iareka nasannang taua, mingka ia to'ji pole na'sabaki na kinataba susa. Padayami erea, apia, anginga, maraengangnaya pole, nubiasa kajarianga ri kampongta. Iami injo nikua ia to'ji urang ia to'i pole biasa anjari bali punna anre' nijagai.

Anre' Nakuta'nang Nanggaukang Gau'

Ilyas, Kalimporo, 1990

Riolo ri anre'napa tau kunre mae rie' pa'piljarangna iareka maeng a'sikola, injo hattua anre'pa bansa maraeng, nubattua ipantarang pa'rasangeng, a'limbang tamparang luara antama' ammentana kunre mae. Punna rie' pole bansa maraeng antama', maengnaja a'boja assele lamung-lamung nahalli lanaerang ri pa'rasangengna iareka ri pa'rasangeng maraengang lanabalukang to'ji pole. Punna kunni-kunni nikua padanggang. Injo hattua rie'mo pammarentana iareka karaeng ampantai. Nipanjaria karaeng iareka pammarenta iaji tuhuseng karaenga numaenga ammentana iareka karaeng bohe-bohena battu rate mae. Ammehapi siurang lohepi barang-barangna, na kalumanyang to'pi pole.

Rie'mo se're pa'rasangeng injo hattua sanna' luara ilalang parentana nakakoasai, na kulle kapang pada luara'na se'rea kabupateng arengna kunni-kunni nuanre'a nasanna' luara. Tau naparentaya ilalang kakoasangna anre' to'pa nalohe pada kunni-kunni, battuangna rie' batattanana anre' to'pa, balla'na anre' to'pa na niatoroi pada kunni-kunni. Dongkokangna taua injo hattua nampami jarang mingka anre'pa nasanna' lohe, pammarentayaji lohe jarangna siurang maraengangnaya olo'-olo' padaya tedong, bembe, jangang. Injo karaenga lohe tau antunrangii angngatoro ri pa'rasangengna, padayami joa'na iareka pallapi' barambangna, bahine lohe to'i nakeo' ammantang ri balla'na. Iami injo nikua ata iareka patumaning. Injo karaenga tulusu lampai naitiki ngase' ilalang parentana angngurangi siitte ngase' taunna, nahojai katallasangna taunna, kasannangangna. Karaenga siurang joa'na iareka pallapi' barambangna punna lampai a'bai ngase'i nangngerang memang bokong lanakanrea ri lampanna. Biasai bangngi-bangngi ri lampanna nampa minro, namange ngase'i balla'na pammarenta irahangangna iareka gallarangna, kapala kampongna, naurang siitte nasare pa'pangngajara, ante' pakua batena taua ammentana nasannang ngase' tau niparentaya, anjari tinanangna.

A'pakua'mi injo karaenga ammentana ilalang pa'rasangengna, ningai, nilangngere, nikamallakang siurang nipakalombo ri pammarenta irahangangna tulusu naung ri tau tabbalaya iareka tau pa'rasangengna. Injo ajangna karaenga maeng to'i nipa'samaturuki ri iangase'na ada'a ilalang ri pa'rasangengna napanjari karaeng bahine. Iami injo punna rie' tu'kahjuang lombo ri pa'rasangengna nikeo' to'i, iareka pa'buritta ta'sampulo rua a'rurungang tau mangea a'buritta urang buru'ne annang tau ammake ngase' lipa' na'baju lombo, urang bahinea annang todo' ta'annang todo' tau a'lipa' ngase' na'bohong angngerang talang namonei bajung mama iareka kalomping. Lohena pinruang salapang. Punna nikua maeng-maengna narapi'i mata jagaya mangemi pole nipatarangka' iareka nikeo' karaenga siurang karaeng bahinea. Ajangna gallaranga siurang kapala kampongna biasa to'i mange ri balla'na iareka ri sarajaya angngurangi siitte-siitte karaeng bahinea. Paranna bahine biasa to'i lampa ri balla'na gallaranga, kapala kamponga, angngurang to'i siitte-siitte ajangna a'bicara ante'i pakua batena na'kulle haji' ngase' taua ilalang pa'rasangeng. A'pakua'mi injo batena karaenga siurang karaeng bahinea, napila' haji' ngase'mo taunna ilalang pa'rasangengna ilalang parentana.

Rie'mo se're hattu nanasuro keo' ngase' gallarangna, kapala kampongna siurang ajangna a'se're ngase' ri sarajaya. Naia rie'na ngase'mo gallaranga, kapala kamponga a'rurung ajangna ngase', mangemi karaenga siurang karaeng bahinea ammenteng ri timuangna sarajaya angkalimbarai tau battuna. Mange ngase'mi a'cidong ri attappere maradania numaenga nika'rangang. Mangemi karaenga rua sikalabini a'cidong a'rembaramba ri pa'cidongangna. Natimba'mi bicaranna karaenga iareka a'kattanana nakeo' ngase' a'se're gallaranga ri sarajaya, na nakua: "Sanna' rannungku, nasaba' rie' ngase'jako mae anturukii pa'keo'ku. Ri sikuraya mallingna igitte ngase' anrong taua iareka pammarentaya, ammentana kunre ri pa'rasangengta haji' kata'-katallasanga, narie'mo a'timbo ilalang ri atingku a'ra' a'lampa ri se'rea pammantangang angnganre-nganre, a'roa'-roa' siurang anrio-rio. A'ra' angngurang ngase'ko na massing ammake taua pakeang kalompoang situru' ada' kalompoangna ri pa'rasangengta. Ada' kalompoangta ri pa'rasangengta nierang ngase' to'i pole. Jari a'pa'sadia ngase'mako jarang lanubaia siurang lapi'na. Ri limayami kunni-kunni na'lampa taua. Pa'saniasa to'i jarang nulanitekia bokong, nulanikanrea ri lampanta."

Naia narapi'namo hattu napa'tantua karaenga, ele'-ele' loheiji rie' ngase'mi a'se're ri oloangna sarajaya. Karaenga siurang karaeng bahinea, ana' tau lolonna karaenga massing maengmi napake pakeang kalompoangna. Joa'na, pallapi' barambangna, tau irate balla'na massing a'paruru to'mi.

Rie'mo sitau gallarang angngatoroi rurunganga siurang tau langngeranga, ada' kalompoang, bokong pole. Karaenga nai'mi ri jarangna a'lapi' sela, sa'mang japing-japing bulaeng, babbala nitabbu-tabbu bulaeng. Karaeng bahinea siurang ana' bahinena napanai'ki to'mi jarangna, a'lapi' lima lonjo'. Karaeng bahinea nirenrengangi jarangna ri joa'na nanampa niemba-emba ri atanna. Ri bokoangna karaeng bahinea, ajangna gallaranga na kapala kamponga, nampa gallarang na kapala kamponga. Karaeng buru'nea ri bokoangi nirurungang to'i ri joa'na iareka ri pallapi' barambangna.

Naia a'biringnamo lante ri nulanamangeia rie'mo sikaju balipang pa'pada anrong bangkeng lompona a'leme' ri bunga-bunga simbolengna karaeng bahinea, na rie'mo atanna nungngembayai jarangna karaeng bahinea angngitai injo balipanga. Nipauangmi injo ri ata paembana: "Tabe', karaeng, rie' lipang lombo a'leme' ri bunga-bunga simbolengta."

Apaji nata'bangka karaeng bahinea na nakua: “Ante'i mae lipanga? Pasalai ita'.”

Injo lipanga a'leme'i naung ri barambangna karaeng bahinea. Na'keo' lompomo karaeng bahinea nasuro pasala injo lipanga. Aturung ngase'mi joa'na nungngitteai injo lipanga leme'. Apaji narie'mo sitau joa'na anjappu'i lipanga nu'leme'a ri barambangna karaeng bahinea nanampa naparembasa.

Ri hattunna nijappukang lipanga ri barambangna karaeng bahinea, rie' todo' pole joa' maraengang nulere ri bokoangna angngittei injo joa' nunjappu'ai injo lipanga, narungka pole taua ri ampi'na karaeng bahinea a'nyaong-nyaong larro nangngarrang pole nasaba' mallingna nampa rie' ampasalai lipanga nu'leme'a ri kalenna karaeng bahinea. Naia nalangngere'na karaeng buru'nea, na naitte, naitte to'i pole angngarrang karaeng bahinea a'keo'mi angkua: “Apa nikarungkaang nangngarrang karaeng bahinea?”

Rie'mo sitau joa' nungngitte lereai injo kajarianga napagiling mange jarangna ri boko karaeng buru'nea nampa napauang angkua: “Tabe' sombangku karaeng, rie' kajariang tangnga maka-maka antora'i karaeng bahinea.”

Nakua pole karaenga: “Apa kajariang ri karaeng bahinea, pauanga ita'.”

A'pihalimi injo joa'a angkua: “Tabe' karaeng, rie' joa' nungngembayai karaeng bahinea salai panggauskangna, najappu'i iareka napatantangi susunna karaeng bahinea.”

Nalangngere'na karaenga paunna injo tau a'paua anre'mo na'pikkiri karaenga, nanai' nassuna iareka tanra sulana na napalari jarangna mange ri ampi'na karaeng bahinea. Anre' na'kuta'ngang angngurai nangngarrang karaeng bahinea, na nahubbu' sele'na na natobo' injo joa' angngembaijai injo karaeng bahinea sanggenna mate rua-rua. Anre' nirapi'i nikuta'ngang palalo mosona injo sele'na karaenga.

Mate memangmi nanampa turung naung ri tanaya injo joa' ruaya. Napila' ammarang-marangmo injo karaeng bahinea angngarrang na nakua: “Apa salanna joa'a na kitobo'i namate ngase'mo, kodong?”

Nakuamo karaeng buru'nea: “Inaimo nusa'ring tangnga larro iareka natangnga jallo', na nalagako beded', naraka'ko beded' nampa napicala susunnu.”

Na nakuamo karaeng bahinea: “Inai ampauangki, kisuro keokanga injo tau ampaua ri gitte.

Ka injo na kungngarrang a'parau-rau nasaba' rie' lipang lombo a'leme' battu rate ri simbolengku, a'leme' naung ri barambangku na sanna'mo malla'ku na kukeo'-keo' angngarrang sihali ku'paturung angkua: 'Pasalaanga ita', sanna' malla'ku angngittei.' Iami injo na najappu'mo ri barambangku injo joa' angngembaya nampa naparembasa.”

Naia rie'namo injo joa' numpauangai karaenga, saba'na kajarianga injo a'lumpa'mi injo karaeng bahinea ri jarangna na nahubbu' sele'na na natobo' injo tau a'jamna'a ri karaenga buru'nea. Ia to'ji antobo'i namate.

Naia a'se'rena ngase'mo, lohemo a'kuta'ngang angkua: “Apa saba'na narie' kajariang a'pakunni?”

A'mia' ngase'mi tau ambani-bania ri ampi'na kajarianga angkua: “Injo tau ruaya nanitobo' ri karaenga anre' sala-salanna. Karaeng bahinea sanna' to'i lompona pannyassala'na ri buru'nenna nasaba' anre' na'kuta'ngang haji'-haji' nanggaukang gau'. Kaminang sala ia injo joa' ampauai, a'paua naanre' naitte ka nulere mange ri bokoang rurungang. Pa'kulle-kulleji nahaju pa'tappu', apaji namassing amminro ngase'mo, anre'mo najari lante ri akkatta nulanamangeia.

Nasassalami kalenna karaenga anghunoi paranna tau na nuanre' sala-salanna. Asanna' to'i pole pannyassala'na ri tau a'paua na nuanre' naisse'i pa'sabakangna narungka angngarrang karaeng bahinea.

A'pakua'mi injo tau anggaukanga gau' haji' na'palante karebana kajariang na nuanre' nahaji' naisse'na. Pa'kulle-kullenaji bahang; ia to'mi injo narie'mo bicara pa'painga' angkua: “Pakahaji'i rolo' naha-nahana nanampa anggaukang gau', ka punna maengmi anre' matu-matunna nisassala sala kalea.”

Kareba anre'a nahaji' a'nassana niisse' anre' na'kulle nipalette' mange ri tau maraenganga, ampanjarai rapang inni cari'-caritaya bara' angngerangi kahajikang ri gitte ngase'.